

Protocol leesproblemen en dyslexie

Inhoud

1. PROTOCOL LEESPROBLEMEN EN DYSLEXIE	3
2. STAPPENPLAN GROEP 1	5
3. STAPPENPLAN GROEP 2	7
4. STAPPENPLAN GROEP 3	10
5. STAPPENPLAN GROEP 4	14
6. STAPPENPLAN GROEP 5	18
7. STAPPENPLAN GROEP 6	22
8. STAPPENPLAN GROEP 7	26
9. STAPPENPLAN GROEP 8	30
10. SAMENVATTING	34
11. BIJLAGEN	37
Signaleren van lees- en spellingsproblemen	37
Maatregelen ten behoeve van leerlingen met leesproblemen dan wel dyslexie	39
Tips voor ouders ten behoeve van lezen	40
Tips voor ouders ten behoeve van spelling.....	41
12. LITERATUURLIJST	42

1. Protocol leesproblemen en dyslexie

Om te komen tot verbetering van het onderwijs aan leerlingen met (potentiële) leesproblemen hebben wij het protocol leesproblemen en dyslexie opgesteld. Aan de hand van een uitgewerkt stappenplan per groep kan de leerkracht samen met de intern begeleider kinderen met leesproblemen op een systematische wijze volgen en begeleiden. Door vroegtijdig te signaleren en de juiste zorg bieden kunnen leesproblemen vaak verholpen worden. Als ondanks de genomen maatregelen onvoldoende vooruitgang geconstateerd wordt, kan er sprake zijn van dyslexie. In samenwerking met een orthopedagoog kan het vermoeden van dyslexie vastgesteld worden. Het vaststellen van dyslexie is alleen mogelijk door een extern onderzoek, uitgevoerd door een orthopedagoog. Als school gaan wij hiertoe over op het moment dat wij alle stappen van ons zorgplan hebben doorlopen en handelingsverleggen zijn geworden of duidelijk blijkt dat de ontwikkeling, ondanks extra zorg, achterblijft.

In dit document is een samenhang merkbaar met Protocol Leesproblemen en dyslexie (expertisecentrum Nederlands) en de zorgstructuur zoals wij die op onze school hanteren. In alle groepen wordt er gewerkt met verschillende meetmomenten, waarna een interventieperiode plaats vindt. Afhankelijk van de signalen wordt de leerling ingedeeld in een van de vijf zorgniveau's (zie document zorgplan). Zorgniveau 1 zijn de kinderen die het reguliere programma volgen en er is sprake van algemene zorg. In zorgniveau 2 krijgen de kinderen extra aandacht en ondersteuning. Zorgniveau 3 geeft aan dat er speciale zorg geboden wordt na intern onderzoek. Na het onderzoek, wordt vaak een handelingsplan opgesteld om de extra ondersteuning die een bepaalde periode gegeven gaat worden vast te leggen. Bij onvoldoende vorderingen wordt het zorgteam geraadpleegd. Dit gebeurt op zorgniveau 4. Zorgniveau 5 is plaatsing op speciaal (voortgezet) onderwijs. En is in deze niet direct van toepassing.

Dit alles kan eventueel leiden tot een extern onderzoek, waarna de leerling terugvalt naar ondersteuning in de vorm van kortdurende speciale zorg, langdurige speciale zorg of aanvullende speciale zorg. Kinderen waarbij dyslexie of het vermoeden van dyslexie is uitgesproken, krijgen in de meeste gevallen langdurige speciale zorg. Dit betekent dat er afspraken gemaakt worden in een begeleidingsplan. Het plan heeft betrekking op structurele aanpassingen binnen het onderwijs, om tegemoet te komen aan de pedagogisch-didactische behoeften van de leerling. Het plan wordt voor een heel schooljaar opgesteld. In sommige gevallen werken de kinderen met een aparte leerlijn. Een speciale leerlijn loopt door tot het einde van de schoollooptijd. In de speciale leerlijn wordt de doorgaande ontwikkelingslijn gewaarborgd, maar houdt meestal in dat de einddoelen van groep 8 niet gehaald worden.

De extra zorg wordt in eerste instantie gerealiseerd binnen de eigen groep en verzorgd door de eigen leerkracht.

Tussen de leerkrachten en de IB-er is structureel en op verzoek overleg over de ontwikkeling van de kinderen. Drie keer per jaar is een groepsbespreking. In dit gesprek tussen leerkracht en IB-er wordt de hele groep doorgesproken en knelpunten besproken en aangepakt. Daarnaast heeft zowel de IB-er als de leerkracht de mogelijkheid om een leerlingbespreking aan te vragen.

Daarbij worden de ouders van risicoleerlingen, twee keer per jaar, op de hoogte gebracht van de vorderingen van hun kind en de te nemen interventies. Dit gebeurt door de IB-er tijdens een gesprek na de tussenmetingen van oktober/november en april.

Voor kinderen van groep 1-2 geldt dat het rijpingsproces er toe kan bijdragen om een kind in eerste instantie niet aan te melden als risicoleerling. En de interventies aan te passen op de ontwikkeling van het kind.

Hieronder volgt per groep het stappenplan. Aan het eind van het document zijn een aantal bijlagen toegevoegd. In deze bijlagen worden de maatregelen voor leerlingen met leesproblemen dan wel dyslexie aangegeven. Verder worden er tips aan ouders gegeven t.a.v. het lezen en spellen en is een literatuurlijst dat kan dienen als naslagwerk.

2. Stappenplan groep 1

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN

Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken

- Overdrachtsformulier peuterobservatielijst (en eventuele warme overdrachtsgegevens)
- Gegevens logopedist worden opgevraagd indien daar gebruik van is/wordt gemaakt (na overleg met de ouders)
- Resultaten leerlingvolgsysteem (zodra deze is afgenomen)

STAP 2 INTERVENTIE N.A.V. BEGINSITUATIE (tot januari)

- Kinderen die opvallen vanuit de beginsituatie krijgen extra aandacht in de kleine kring. Hierin worden activiteiten voorbereid, die later in de grote kring terugkomen. (zie ook protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2 hfdst 2,3 en 5)
- Indien een kind logopedie heeft, proberen wij in overleg met de logopedist extra ondersteuning af te stemmen.

STAP 3 MEETMOMENT 1(eind januari- begin februari)

- Toetsen van alle leerlingen
- Aanbod voor risico leerlingen bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Taalvaardigheid	Cito Taal voor kleuters M1	minimaal III-niveau
	Cito Rekenen voor Kleuters M1	minimaal III-niveau
	observatie	minimaal leeftijdsniveau
Risicoleerling	Signaleringslijst voor kleuters	

STAP 4 INTERVENTIE N.A.V. MEETMOMENT 1 (februari - juni)

- Leerlingen die opvallen vanuit de beginsituatie krijgen extra aandacht in de kleine kring. Hierin worden activiteiten voorbereid, die later in de grote kring terugkomen. (zie ook protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2 hfdst 2,3 en 5)
- Indien een leerling logopedie heeft proberen wij in overleg met de logopedist extra ondersteuning af te stemmen.
- Bij leerlingen met IV of V score bij de CITO-toets Taal voor Kleuters wordt in overleg met IB-er en groepsleerkracht een groepsplan opgesteld.

STAP 5 TUSSENMETING 1 (april)

- Toetsen van risicoleerlingen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Risicoleerling (april)	Rijmtoets 1 (TBG)	minimaal III-niveau

(TBG)=Toetspakket Beginnende geletterdheid

STAP 6 VOORTGEZETTE INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 1 (april- juni)

- Leerlingen die opvallen vanuit de beginsituatie krijgen extra aandacht in de kleine kring. Hierin worden activiteiten voorbereid, die later in de grote kring terugkomen. (zie ook protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2 hfdst 2,3 en 5)
- Leerlingen die als risicoleerling worden beschouwd gaan verder met het opgezette plan dat eventueel bijgesteld is n.a.v. de gegevens vanuit de tussenmeting.

STAP 7 MEETMOMENT 2 (juni)

- Toetsen van alle leerlingen
- Eindsituatie van alle leerlingen vastleggen
- Signaleringslijst voor kleuters voor zwakke leerlingen invullen (zie aparte bijlage)
- Aanbod voor risico leerlingen evalueren

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Taalvaardigheid	Cito Taal voor kleuters E1	minimaal III-niveau
	Cito Rekenen voor Kleuters E1	minimaal III-niveau
	observatie	minimaal leeftijdsniveau
	Signaleringslijst voor kleuters	

OVERDRACHTGEGEVENS NAAR GROEP 2

- Observatie
- Cito Taal voor kleuters en Rekenen voor kleuters foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen (indien aanwezig)
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

3. STAPPENPLAN GROEP 2

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN

Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken

- Observatie
- Cito Taal voor kleuters en Rekenen voor kleuters foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen (indien aanwezig)
- Groepsoverzicht met aanpak indicatie (1,2,3)

Groepsplan opzetten/uitvoeren zoals is meegegeven vanuit groep 1

STAP 2 TUSSENMETING 1 (oktober)

- Toetsen van risicoleerlingen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Risicoleerling	Letterkennistoets 1 (TBG)	minimaal III-niveau
	Analysetoets (TBG)	minimaal III-niveau
	Synthesetoets 1 (TBG)	minimaal III-niveau

(TBG)=Toetspakket Beginnende geletterdheid

STAP 3 INTERVENTIE N.A.V. BEGINSITUATIE (tot januari)

- Leerlingen die opvallen vanuit de beginsituatie krijgen extra aandacht in de kleine kring. Hierin worden activiteiten voorbereid, die later in de grote kring terugkomen. (zie ook protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2 hfdst 2,3 en 5)
- Indien een leerling logopedie heeft proberen wij in overleg met de logopedist extra ondersteuning af te stemmen.
- Leerlingen die in groep 1 als risicoleerling worden beschouwd gaan verder met het opgezette plan vanuit groep 1

STAP 4 MEETMOMENT 1 (eind januari-begin februari)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen van alle leerlingen ○ Signaleringslijst voor kleuters voor zwakke leerlingen invullen ○ Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen ○ Groepsplan evalueren en bijstellen 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Taalvaardigheid	Cito Taal voor kleuters M2	minimaal III-niveau
	Cito Rekenen voor Kleuters M2	minimaal III-niveau
	observatie	minimaal leeftijdsniveau
	Signaleringslijst voor kleuters	

STAP 5 INTERVENTIE N.A.V. MEETMOMENT 1 (februari-juni)
<ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen die opvallen vanuit de beginsituatie krijgen extra aandacht in de kleine kring. Hierin worden activiteiten voorbereid, die later in de grote kring terugkomen. (zie ook protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2 hfdst 2,3 en 5) • Indien een leerling logopedie heeft proberen wij in overleg met de logopedist extra ondersteuning af te stemmen. • Leerlingen die als risicoleerling worden beschouwd gaan verder met het opgezette plan

STAP 6 TUSSENMETING 2 (april)		
○ Toetsen van risicoleerlingen		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Risicoleerling	Letterkennistoets 2 (TBG)	minimaal III-niveau
	Analysetoets (TBG)	minimaal III-niveau
	Synthesetoets 2 (TBG)	minimaal III-niveau

(TBG)=Toetspakket Beginnende geletterdheid

STAP 7 VOORTGEZETTE INTERVENTIE N.A.V. MEETMOMENT 2 (april- juni)
<ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen die opvallen vanuit de beginsituatie krijgen extra aandacht in de kleine kring. Hierin worden activiteiten voorbereid, die later in de grote kring terugkomen. (zie ook protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2 hfdst 2,3 en 5) • Leerlingen die als risicoleerling worden beschouwd gaan verder met het opgezette plan dat eventueel bijgesteld is n.a.v. de gegevens vanuit de tussenmeting.

STAP 8 MEETMOMENT 2 (juni)

- Toetsen van alle leerlingen
- Signaleringslijst voor kleuters voor zwakke leerlingen invullen
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen
- Groepsplan evalueren en bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Taalvaardigheid	Cito Taal voor kleuters E2	minimaal III-niveau
	Cito Rekenen voor Kleuters E2	minimaal III-niveau
	observatie	minimaal leeftijdsniveau
	Signaleringslijst voor kleuters	
Risicoleerling	Kleurentoets voor kleuters	Max. 30 sec. voor de taak

OVERDRACHTGEGEVENS NAAR GROEP 3

- Observatie
- Cito Taal voor kleuters en Rekenen voor kleuters foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

BESCHIKBARE MIDDELEN HULP ZWAKKE LEERLINGEN

Vaardigheid	Beschikbare middelen
Lees/taal voorwaarden	<ul style="list-style-type: none"> • Curriculum schoolrijpheid 2A, auditieve training

4. STAPPENPLAN GROEP 3

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN

Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken

- Observatie
- Cito Taal voor kleuters en Rekenen voor kleuters foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen (indien aanwezig)
- Groepsoverzicht met aanpak indicatie (1,2,3)

Groepsplan opzetten/uitvoeren zoals is meegegeven vanuit groep 2. Risicoleerlingen worden ingedeeld bij de ster-aanpak van Veilig Leren Lezen.

STAP 2 TUSSENMETING 1 (oktober/november) Herfstsignalering

- Toetsen alle leerlingen (na kern 3 VLL)
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen
- Groepsplan bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	Herfstsignalering VLL	minimaal voldoende
Risicoleerling	Audant (DTLAS)	minimaal 50% goed
	Audisynt (DTLAS)	minimaal 80% goed

(DTLAS)=Diagnostiek voor Technisch Lezen en Aanvankelijk Spellen

STAP 3 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 1 (oktober-januari)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Groepsplannen uitvoeren
- Extra instructie / verlengde instructie (ster-aanpak VLL)

Interventie bij spelling

- Extra instructie / verlengde instructie (ster-aanpak VLL)

STAP 4 MEETMOMENT 2 (eind januari- begin februari)

- Toetsen alle leerlingen (na kern 6 VLL)
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen
- Groepsplan evalueren en bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel

Leesvaardigheid	DMT kaart 1	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek M3	minimaal III-niveau
	Wintersignalering VLL	minimaal voldoende
Spelling	CITO Spelling M3	minimaal III-niveau
Woordenschat	CITO Woordenschat M3	minimaal III-niveau
Risicoleerling	Letters benoemen (DTLAS)	100% goed
	Letterdictiee (DTLAS)	minimaal 80% goed
	CITO AVI	niveau M3 instructie

(DTLAS)=Diagnostiek voor Technisch Lezen en Aanvankelijk Spellen

STAP 5 INTERVENTIE N.A.V. MEETMOMENT 2 (februari-juni) Wintersignalering

Interventies bij lezen

Interventies voor leerlingen uit zorgniveau 2-3-4

- Onvoldoende letterbeheersing: flitsoefeningen (inzet software digibord bij Veilig leren lezen)
- Extra lezen: Veilig & Vlot, extra lezen
- Extra instructie en verlengde instructie (ster-aanpak)
- Thuis: stimuleren om te lezen, leestips aan ouders meegeven (zie bijlage)
- Opstellen en uitvoeren van een groepsplan voor lezen

Interventie bij spelling

Interventies voor leerlingen uit zorgniveau 2-3-4

- Foutenanalyse maken. Op basis van de analyse wordt de begeleiding afgestemd.
- Oriëntatiefouten – auditieve uitluisteroefeningen
- Regelfouten – extra oefening van 1 of meerdere regels
- Niet toepassen van regels – spellingsbewust zijn oefenen
- Extra instructie/ verlengde instructie (ster-aanpak)

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

- Opstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 6 TUSSENMETING 2 (april) Lentesignalering

- Toetsen alle leerlingen
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen

N.a.v. de resultaten van de toetsen kan besloten worden om verder deelvaardigheden te bekijken. Dit gebeurt aan de hand van de procedure zoals beschreven in DTLAS

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	Lentesignalering (VLL)	minimaal voldoende
Risicoleerling	Letters benoemen (DTLAS)	100% goed
	Letterdictee (DTLAS)	100% goed
	DMT kaart 1 en 2	minimaal III-niveau
	PI-dictee	dle=dl

(DTLAS)=Diagnostiek voor Technisch Lezen en Aanvankelijk Spellen

STAP 7 VOORTGEZETTE INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 2 (april-juni)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Groepsplannen uitvoeren
- Extra instructie / verlengde instructie (ster-aanpak VLL)

Interventie bij spelling

- Extra instructie / verlengde instructie (ster-aanpak VLL)

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

- Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 8 MEETMOMENT 3 (juni) Zomersignalering		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen alle leerlingen ○ Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen ○ Groepsplan evalueren en bijstellen 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek E3	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo E3	minimaal III-niveau
	Zomersignalering VLL	minimaal voldoende
Spelling	CITO Spelling E3	minimaal III-niveau
Woordenschat	CITO woordenschat E3	minimaal III-niveau
Begrijpend lezen	CITO begrijpend lezen E3	minimaal III-niveau
Risicoleerling	Letters benoemen (DTLAS)*	100% goed
	Letterdictee (DTLAS)*	100% goed
	Audant (DTLAS)*	100% goed
	Audisynt (DTLAS)*	100% goed
	CITO AVI	niveau E3 instructie

(DTLAS)=Diagnostiek voor Technisch Lezen en Aanvankelijk Spellen * Indien nodig

OVERDRACHTGEGEVENS NAAR GROEP 4
<ul style="list-style-type: none"> ○ Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau) ○ Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig) ○ Groepsplannen ○ Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

BESCHIKBARE MIDDELEN HULP ZWAKKE LEERLINGEN	
Vaardigheid	Beschikbare middelen
Decodeervaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zuidvallei • <u>Computer</u>: clusteroefeningen, flitskaarten/interflits • <u>Digibord</u> woorden en letters flitsen VLL • <u>Methodemateriaal</u>: Veilig & vlot, Letterzetter (VLL), Wordzetter (VLL) en Flitskaarten
Spelling	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Computer</u>: Ambrasoft /Taal • <u>Methodemateriaal</u>: Veilig Leren Lezen, ringboek, stickers en dictees

5. STAPPENPLAN GROEP 4

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN

Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

Groepsplan opzetten/uitvoeren zoals is meegegeven vanuit groep 3. Risicoleerlingen worden in eerste instantie ingedeeld bij aanpak 1 voor technisch lezen, spelling, begrijpend lezen en taal.

STAP 2 TUSSENMETING 1 (eind oktober/begin november)

- Toetsen risicoleerlingen (indien nodig zie bestand risicoleerling)

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	EMT	minimaal standaardscore 7
	Klepel	minimaal standaardscore 7
	Letters benoemen	100% goed
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Letterdictee	100% goed
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 3 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 1 (oktober-januari)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal 4
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Uitvoeren van individueel handelingsplan (zie ook protocol leesproblemen en dyslexie van Expertisecentrum Nederlands)

STAP 4 MEETMOMENT 1 (eind januari/begin februari)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen alle leerlingen ○ Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen ○ Groepsplan evalueren en bijstellen 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek M4	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo M4	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling M4	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat M4	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	CITO begrijpend lezen M4	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Risicoleerling	CITO AVI	niveau M4 instructie

STAP 5 INTERVENTIE N.A.V. METING 1 (februari-juni)
Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht
<u>Interventie bij lezen</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Groepsplannen bijstellen en uitvoeren a.d.h.v. resultaten DMT en leestempo & leestechiek • Extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)
<u>Interventie bij spelling</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal • Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen • Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellings-oefeningen en dictees om.
Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4
Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 6 TUSSENMETING 2 (april)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen risicoleerlingen (indien nodig zie bestand risicoleerling) 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel

Leesvaardigheid	EMT	minimaal standdaardscore 7
	Klepel	minimaal standdaardscore 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

(DTLAS)=Diagnostiek voor Technisch Lezen en Aanvankelijk Spellen

STAP 7 VOORTGEZETTE INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 2 (april-juni)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellings-oefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 8 MEETMOMENT 2 (juni)

- Toetsen alle leerlingen
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen
- Groepsplan evalueren en bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek E4	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo E4	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling E4	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat E4	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Risicoleerling	CITO AVI	niveau E4 instructie

OVERDRACHTGEGEVENS NAAR GROEP 5

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

BESCHIKBARE MIDDELEN HULP ZWAKKE LEERLINGEN

Vaardigheid	Beschikbare middelen
Technisch lezen	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zuidvallei • <u>Computer</u>: clusteroefeningen, flitskaarten/interflits • <u>Digibord</u>: Estafette/woorden flitsen Gynzy/avi flits zinnen en woorden
Spelling	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zelfstandig spellen, spelling in de lift en Zuidvallei • <u>Computer</u>: Ambrasoft / Taal, Taaljournaal 4/Spelling • <u>Digibord</u>: Taaljournaal 4 (verlengde instructie)

6. STAPPENPLAN GROEP 5

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN

Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

Groepsplan opzetten/uitvoeren zoals is meegegeven vanuit groep 4. Risicoleerlingen worden in eerste instantie ingedeeld bij aanpak 1 voor technisch lezen, spelling, begrijpend lezen en taal.

STAP 2 TUSSENMETING 1 (eind oktober/begin november)

- Toetsen risicoleerlingen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	EMT	minimaal standaardscore 7
	Klepel	minimaal standaardscore 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 3 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 1 (oktober-januari)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Uitvoeren van individueel handelingsplan(zie ook protocol leesproblemen en dyslexie van Expertisecentrum Nederlands)

STAP 4 MEETMOMENT 1 (eind januari/begin februari)

- Toetsen alle leerlingen

<ul style="list-style-type: none"> ○ Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen ○ Groepsplan evalueren en bijstellen 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek M5	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo M5	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling M5	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat M5	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	CITO begrijpend lezen M5	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Risicoleerling	CITO AVI	niveau M5 instructie

STAP 5 INTERVENTIE N.A.V. METING 1 (februari-juni)
Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht
<u>Interventie bij lezen</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Groepsplannen bijstellen en uitvoeren a.d.h.v. resultaten DMT en leestempo & leestechiek • Extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)
<u>Interventie bij spelling</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal • Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen • Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.
Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4
Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 6 TUSSENMETING 2 (april)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen risicoleerlingen (indien nodig zie bestand risicoleerling) 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	EMT	minimaal standdaardscore 7

	Klepel	minimaal standaard score 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 7 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 2 (april-juni)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 8 MEETMOMENT 2 (juni)

- Toetsen alle leerlingen
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen
- Groepsplan evalueren en bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek E5	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo E5	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling E5	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat E5	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Studievaardigheden	Cito Studievaardigheden E5	minimaal III-niveau
Risicoleerling	CITO AVI	niveau E5 instructie

OVERDRACHTGEGEVENS NAAR GROEP 6

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

BESCHIKBARE MIDDELEN HULP ZWAKKE LEERLINGEN

Vaardigheid	Beschikbare middelen
Technisch lezen	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zuidvallei • <u>Computer</u>: clusteroefeningen, flitskaarten/interflits • <u>Digibord</u>: Estafette/woorden flitsen Gynzy/avi flits zinnen en woorden
Spelling	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zelfstandig spellen, spelling in de lift en Zuidvallei • <u>Computer</u>: Ambrasoft / Taal, Taaljournaal /Spelling • <u>Digibord</u>: Taaljournaal (verlengde instructie)

7. STAPPENPLAN GROEP 6

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN

Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

Groepsplan opzetten/uitvoeren zoals is meegegeven vanuit groep 5. Risicoleerlingen worden in eerste instantie ingedeeld bij aanpak 1 voor technisch lezen, spelling, begrijpend lezen en taal.

STAP 2 TUSSENMETING 1 (eind oktober/begin november)

- Toetsen risicoleerlingen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	EMT	minimaal standaardscore 7
	Klepel	minimaal standaardscore 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 3 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 1 (oktober-januari)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Uitvoeren van individueel handelingsplan(zie ook protocol leesproblemen en dyslexie van Expertisecentrum Nederlands)

STAP 4 MEETMOMENT 1 (eind januari/begin februari)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen alle leerlingen ○ Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen ○ Groepsplan evalueren en bijstellen 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek M6	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo M6	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling M6	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat M6	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	CITO begrijpend lezen M6	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Risicoleerling	CITO AVI	niveau M6 instructie

STAP 5 INTERVENTIE N.A.V. METING 1 (februari-juni)
Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht
<u>Interventie bij lezen</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Groepsplannen bijstellen en uitvoeren a.d.h.v. resultaten DMT en leestempo & leestechiek • Extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)
<u>Interventie bij spelling</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal • Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen • Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.
Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4
Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 6 TUSSENMETING 2 (april)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen risicoleerlingen (indien nodig zie bestand risicoleerling) 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel

Leesvaardigheid	EMT	minimaal standaard score 7
	Klepel	minimaal standaard score 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 7 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 2 (april-juni)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 8 MEETMOMENT 2 (juni)

- Toetsen alle leerlingen
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen
- Groepsplan evalueren en bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek E6	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo E6	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling E6	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat E6	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Studievaardigheden	Cito Studievaardigheden E6	minimaal III-niveau
Risicoleerling	CITO AVI	niveau E6 instructie

OVERDRACHTGEGEVENS NAAR GROEP 7

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

BESCHIKBARE MIDDELEN HULP ZWAKKE LEERLINGEN

Vaardigheid	Beschikbare middelen
Technisch lezen	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zuidvallei • <u>Computer</u>: clusteroefeningen, flitskaarten/interflits • <u>Digibord</u>: Estafette/woorden flitsen Gynzy/avi flits zinnen en woorden
Spelling	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zelfstandig spellen, spelling in de lift en Zuidvallei • <u>Computer</u>: Ambrasoft / Taal, Taaljournaal /Spelling • <u>Digibord</u>: Taaljournaal (verlengde instructie)

8. STAPPENPLAN GROEP 7

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN

Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

Groepsplan opzetten/uitvoeren zoals is meegegeven vanuit groep 6. Risicoleerlingen worden in eerste instantie ingedeeld bij aanpak 1 voor technisch lezen, spelling, begrijpend lezen en taal.

STAP 2 TUSSENMETING 1 (eind oktober/begin november)

- Toetsen risicoleerlingen (indien nodig zie bestand risicoleerling)

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	EMT	minimaal standaardscore 7
	Klepel	minimaal standaardscore 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 3 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 1 (oktober-januari)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Uitvoeren van individueel handelingsplan(zie ook protocol leesproblemen en dyslexie van Expertisecentrum Nederlands)

STAP 4 MEETMOMENT 1 (eind januari/begin februari)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen alle leerlingen ○ Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen ○ Groepsplan evalueren en bijstellen 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek M7	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo M7	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling M7	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat M7	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	CITO begrijpend lezen M7	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Risicoleerling	CITO AVI	niveau M7 instructie

STAP 5 INTERVENTIE N.A.V. METING 1 (februari-juni)
Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht
<u>Interventie bij lezen</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Groepsplannen bijstellen en uitvoeren a.d.h.v. resultaten DMT en leestempo & leestechiek • Extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)
<u>Interventie bij spelling</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal • Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen • Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.
Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4
Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 6 TUSSENMETING 2 (april)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen risicoleerlingen (indien nodig zie bestand risicoleerling) 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel

Leesvaardigheid	EMT	minimaal standaardscore 7
	Klepel	minimaal standaardscore 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 7 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 2 (april-juni)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 8 MEETMOMENT 2 (juni)

- Toetsen alle leerlingen
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen
- Groepsplan evalueren en bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek E7	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo E7	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling E7	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat E7	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Studievaardigheden	Cito Studievaardigheden E7	minimaal III-niveau
Risicoleerling	CITO AVI	niveau E7 instructie

OVERDRACHTGEGEVENS NAAR GROEP 8

- Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau)
- Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig)
- Groepsplannen
- Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3)

BESCHIKBARE MIDDELEN HULP ZWAKKE LEERLINGEN

Vaardigheid	Beschikbare middelen
Technisch lezen	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zuidvallei • <u>Computer</u>: clusteroefeningen, flitskaarten/interflits • <u>Digibord</u>: Estafette/woorden flitsen Gynzy/avi flits zinnen en woorden
Spelling	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zelfstandig spellen, spelling in de lift en Zuidvallei • <u>Computer</u>: Ambrasoft / Taal, Taaljournaal 4/Spelling • <u>Digibord</u>: Taaljournaal 4 (verlengde instructie)

9. STAPPENPLAN GROEP 8

STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN
<p>Bij alle leerlingen worden de onderstaande beschikbare gegevens bekeken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Citogegevens en foutenanalyse (IV en V niveau) • Eventuele verslagen extern deskundige (indien aanwezig) • Groepsplannen • Groepsoverzicht met aanpakindicatie (1,2,3) <p>Groepsplan opzetten/uitvoeren zoals is meegegeven vanuit groep 4. Risicoleerlingen worden in eerste instantie ingedeeld bij aanpak 1 voor technisch lezen, spelling, begrijpend lezen en taal.</p>

STAP 2 MEETMOMENT 1 (november)		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Toetsen alle leerlingen ○ Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen ○ Groepsplan evalueren en bijstellen 		
Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	DMT kaart 1 t/m 3	minimaal III-niveau
	CITO Leestechiek B8	minimaal III-niveau
	CITO Leestempo B8	minimaal III-niveau
Spelling	CITO Spelling B8	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	CITO woordenschat B8	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	CITO begrijpend lezen B8	minimaal III-niveau
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Studievaardigheden	Cito Studievaardigheden B8	minimaal III-niveau
Risicoleerling	CITO AVI	niveau plus instructie

STAP 3 INTERVENTIE N.A.V. METING 1 (november-februari)
Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Uitvoeren van individueel handelingsplan(zie ook protocol leesproblemen en dyslexie van Expertisecentrum Nederlands)

STAP 4 MEETMOMENT 2 (begin februari)

- Toetsen alle leerlingen
- Aanbod voor risicoleerlingen bijstellen/opstellen
- Groepsplan evalueren en bijstellen

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Alle	Eindtoets Cito	
Spelling	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Woordenschat	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Begrijpend lezen	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende
Risicoleerling	CITO AVI	niveau plus beheersing

STAP 5 INTERVENTIE N.A.V. METING 2 (maart-juni)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Groepsplannen bijstellen en uitvoeren a.d.h.v. resultaten DMT en leestempo & leestechiek
- Extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)
- Overdracht V.O. aangeven van leesniveau en leesproblematiek

Interventie bij spelling

- Extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.
- Overdracht V.O. aangeven van spellingsniveau en spellingsproblematiek

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 6 TUSSENMETING 3 (april)

- Toetsen risicoleerlingen (indien nodig zie bestand risicoleerling)

Vaardigheid	Toets/observatie	Streefdoel
Leesvaardigheid	EMT	minimaal standaardscore 7
	Klepel	minimaal standaardscore 7
Spelling	PI-dictee	dle=dl
	Methodegebonden toetsen	minimaal voldoende

STAP 7 INTERVENTIE N.A.V. TUSSENMETING 2 (april-juni)

Interventies vinden plaats na overleg IB-er en groepsleerkracht

Interventie bij lezen

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie (aanpak 1 Estafettelezen)

Interventie bij spelling

- Bijstellen extra instructie / verlengde instructie volgens Taaljournaal
- Aandacht voor auditieve uitluisteroefeningen
- Aanbieden van spellingsregels/afspraken en deze ook toe laten passen buiten spellingsoefeningen en dictees om.

Specifieke interventies voor leerlingen uit zorgniveau 3 en 4

Eventueel bijstellen en uitvoeren van individueel handelingsplan

STAP 8 Dossieroverdracht

- De groepsplannen en individuele plannen evalueren en sluiten
- De dossiers van de risicoleerlingen worden tijdens de warme overdracht eventueel meegestuurd met de overige gegevens over de leerling. Daarnaast worden deze bewaard bij het digitale dossier dat de school van deze leerling(en) heeft.

BESCHIKBARE MIDDELEN HULP ZWAKKE LEERLINGEN

Vaardigheid	Beschikbare middelen
Technisch lezen	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zuidvallei • <u>Computer</u>: clusteroefeningen, flitskaarten/interflits • <u>Digibord</u>: Estafette/woorden flitsen Gynzy/avi flits zinnen en woorden
Spelling	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Orthotheek</u>: Zelfstandig spellen, spelling in de lift en Zuidvallei • <u>Computer</u>: Ambrasoft / Taal, Taaljournaal /Spelling • <u>Digibord</u>: Taaljournaal (verlengde instructie)

10. SAMENVATTING

Hieronder staat kort weergegeven welke stappen er genomen worden en wie de stap uitvoert. Wanneer een leerkracht een of meerdere kinderen in zijn groep heeft, die als risico leerling zijn gekenmerkt, geeft de leerkracht de toetsgegevens door aan de IB. De IB is verantwoordelijk voor het invoeren van de gegevens in het digitale volgdoosier. Verder neemt de IB de aanvullende toetsen af zoals deze zijn beschreven in de stappenplannen hierboven en zoals deze vermeldt staan in het digitale volgdoosier: risicoleerling.

Groep 1

WAT	WANNEER	WIE
STAP 1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN	SEPTEMBER/OKTOBER	LEERKRACHT
STAP 2 INTERVENTIE	OKTOBER/JANUARI	LEERKRACHT
STAP 3 MEETMOMENT 1	JANUARI/FEBRUARI	LEERKRACHT IB
STAP 4 INTERVENTIE	FEBRUARI/JUNI	LEERKRACHT
STAP 5 TUSSENMETING 1	APRIL	IB (risicoln)
STAP 6 VOORTGEZETTE INTERVENTIE	APRIL-JUNI	LEERKRACHT
STAP 5 MEETMOMENT 2	JUNI	LEERKRACHT IB

Groep 2

WAT	WANNEER	WIE
STAP1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN	SEPTEMBER	LEERKRACHT
STAP 2 TUSSENMETING	OKTOBER	IB (risicolln)
STAP 3 INTERVENTIE	OKTOBER/JANUARI	LEERKRACHT
STAP 4 MEETMOMENT 1	JANUARI/FEBRUARI	LEERKRACHT
STAP 5 INTERVENTIE	FEBRUARI/JUNI	LEERKRACHT
STAP 6 TUSSENMETING	APRIL	IB(risicolln)
STAP 7 VOORTGEZETTE INTERVENTIE	APRIL-JUNI	LEERKRACHT
STAP 5 MEETMOMENT 2	JUNI	LEERKRACHT IB (risicolln)

Groep 3

WAT	WANNEER	WIE
STAP1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN	SEPTEMBER	LEERKRACHT
STAP 2 MEETMOMENT 1	OKTOBER/NOVEMBER	LEERKRACHT IB (risicolln)
STAP 3 INTERVENTIE	NOVEMBER/JANUARI	LEERKRACHT
STAP 4 MEETMOMENT 2	JANUARI/FEBRUARI	LEERKRACHT IB (risicolln)
STAP 5 INTERVENTIE	FEBRUARI/APRIL	LEERKRACHT
STAP 6 TUSSENMETING 1	APRIL	LEERKRACHT IB (risicolln)
STAP 7 INTERVENTIE	MEI/JUNI	LEERKRACHT
STAP 8 MEETMOMENT 3	JUNI	LEERKRACHT IB (risicolln)

Groep 4 t/m 7

WAT	WANNEER	WIE
STAP1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN	SEPTEMBER	LEERKRACHT
STAP 2 TUSSENMETING 1	OKTOBER/NOVEMBER	IB (risicolln)
STAP 3 INTERVENTIE	SEPTEMBER/JANUARI	LEERKRACHT
STAP 4 MEETMOMENT 1	JANUARI/FEBRUARI	LEERKRACHT IB (risicolln)
STAP 5 INTERVENTIE	FEBRUARI/APRIL	LEERKRACHT
STAP 6 TUSSENMETING 2	APRIL	IB (risicolln)
STAP 7 INTERVENTIE	APRIL/JUNI	LEERKRACHT
STAP 8 MEETMOMENT 3	JUNI	LEERKRACHT IB (risicolln)

Groep 8

WAT	WANNEER	WIE
STAP1 BEGINSITUATIE VASTSTELLEN	SEPTEMBER	LEERKRACHT
STAP 2 MEETMOMENT 1	NOVEMBER	LEERKRACHT IB (risicolln)
STAP 3 INTERVENTIE	SEPTEMBER/JANUARI	LEERKRACHT
STAP 4 MEETMOMENT 1	FEBRUARI	LEERKRACHT IB (risicolln)
STAP 5 INTERVENTIE	FEBRUARI/APRIL	LEERKRACHT
STAP 6 TUSSENMETING 2	APRIL	IB (risicolln)
STAP 7 INTERVENTIE	APRIL/JUNI	LEERKRACHT
STAP 8 DOSSIEROVERDRACHT	JUNI	LEERKRACHT IB (risicolln)

11. BIJLAGEN

Signaleren van lees- en spellingsproblemen

Signaleren van lees- en spellingsproblemen in groep 3

Vaardigheid	Signaal
Fonemisch bewustzijn	<ul style="list-style-type: none"> ○ Analyseren van woorden ('hakken') in losse klanken verloopt traag en/of foutief. ○ Samenvoegen van losse klanken tot een woord ('plakken') verloopt traag en/of foutief. ○ Aangeven van de positie van een klank in een woord lukt niet of verloopt moeizaam. ○ Her synthetiseren van een woord als bepaalde klanken worden weggelaten of toegevoegd lukt niet of verloopt moeizaam.
Letterkennis	<ul style="list-style-type: none"> ○ Letters worden traag en/of foutief benoemd.
Lezen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Woorden worden traag en/of fout gelezen. ○ Lang spellend lezen of vroeg radend lezen. ○ Lezen van teksten verloopt niet vloeiend.
Spellen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Woorden worden traag en/of fout gespeld. ○ Kennis van de spellingsregels en – patronen wordt niet goed toegepast. ○ Schrijfactiviteiten worden moeizaam/traag uitgevoerd. ○ Spellingsregels worden niet/ moeizaam geautomatiseerd. ○ Fouten worden niet gecorrigeerd door de leerling zelf.

Uit protocol leesproblemen en dyslexie groep 3 hfdst 1 blz. 28

Signaleren van lees- en spellingsproblemen in groep 4

Vaardigheid	Signaal
Lezen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Vermijdgedrag bij en/of hekel aan hardop lezen. ○ Lang spellend lezen of veel radend lezen. ○ 'Struikelen' bij het lezen. ○ Woorden overslaan of delen van woorden weglaten.
Spellen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Woorden fout gespeld: verkeerde klanklettertekenkoppeling, weglaten, verwisselen of toevoegen van letters, medeklinkerreductie ○ Het spellen van woorden verloopt traag. ○ Kennis van spellingsregels en –patronen wordt niet goed toegepast. ○ Schrijfactiviteiten worden moeizaam/traag uitgevoerd. ○ Spellingsregels worden niet/ moeizaam in schrijfactiviteiten toegepast. ○ Fouten worden niet gecorrigeerd door de leerling zelf.

Signaleren van lees- en spellingsproblemen in groep 5 t/m 8

Vaardigheid	Signaal
Lezen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Vermijdgedrag bij en/of hekel aan hardop lezen. ○ Lang spellend lezen of veel radend lezen. ○ 'Struikelen' bij het lezen. ○ Woorden overslaan of delen van woorden weglaten.
Spellen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Woorden fout gespeld: verkeerde klanklettertekenkoppeling, weglaten, verwisselen of toevoegen van letters, medeklinkerreductie ○ Het spellen van woorden verloopt traag. ○ Kennis van spellingsregels en –patronen wordt niet goed toegepast. ○ Schrijfactiviteiten worden moeizaam/traag uitgevoerd. ○ Spellingsregels worden niet/ moeizaam in schrijfactiviteiten toegepast. ○ Fouten worden niet gecorrigeerd door de leerling zelf.
Algemeen leren	<ul style="list-style-type: none"> ○ Beperkt arsenaal van leerstrategieën. ○ Trage verwerking van (talige) informatie als gevolg van een algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen zichtbaar af bij dubbeltaken en werken onder tijdsdruk. Dit valt het meest op bij toetssituaties. ○ Niet begrijpen van complexe vragen, terwijl ze het antwoord wel weten. Dit komt doordat dyslectici moeite hebben met het plannen en vasthouden van denkstappen. ○ Moeite met het onthouden van meervoudige instructies, terwijl ze de afzonderlijke taken wel kunnen uitvoeren. Dit heeft te maken met het feit dat dyslectici vaak een beperkt kortetermijngeheugen hebben. ○ Moeite met het overschrijven van het bord en het (snel) opschrijven van informatie die wordt gedictieerd door de leerkracht. ○ Wordvindingsproblemen.
Rekenen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Moeite met het (snel) rekenen en onthouden van symbolen. ○ Omdraaien van getallen boven de tien. ○ Problemen met volgordes. ○ Leesfouten bij vraagstukken die woorden bevatten.
Wereldoriëntatie/ zaakvakken	<ul style="list-style-type: none"> ○ Moeite met het onthouden of ophalen van namen uit het geheugen. Dit is bijv. een probleem bij topografie. ○ Moeite met het snel en/of accuraat lezen van (lange) teksten. ○ Problemen met het maken van verslagen.
Vreemde talen/ Engels	<ul style="list-style-type: none"> ○ Problemen met het leren van nieuwe woorden. ○ Moeite met het spellen van anderstalige woorden. ○ Moeite met het lezen van anderstalige woorden. ○ Fouten worden niet gecorrigeerd door de leerling zelf.

Uit protocol leesproblemen en dyslexie groep 4 hfdst 1 blz. 26 en protocol leesproblemen en dyslexie groep 5-8 hfdst 1 blz. 29

Maatregelen ten behoeve van leerlingen met leesproblemen dan wel dyslexie

<p>Stimuleren Optimaliseren</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De leerling betrekken bij de vormgeving van het eigen leerproces • Vergroten van het vermogen tot zelfregulering (samen analyseren van problemen, de aanpakstrategie bepalen, plannen en evalueren) tijdens zelfstandig werken met de leerkracht samen in kleine groepjes eventueel • Behouden/vergroten van het zelfvertrouwen en de motivatie bij lees- en spellingstaken (zorgen voor succeservaringen) • Opnemen in aanpak 1 van spelling en/of taal en/of technisch lezen
<p>Remediëren</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hulp en begeleiding bij de verbetering van het leesproces middels de inprentingmethodiek of het aanleren van strategieën bij het lezen(aanpak 1 Estafette) • Verstrekken van gerichte adviezen in verband met studeren
<p>Compensatie bij spelling</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Werkwoordschema erbij houden • Werken met spellingschrift met de spellingsafspraken • Opdrachten op de computer • Inprenten woordbeeld op de computer • Hoeveelheid beperken van opdrachten. (bijv. van alle opdrachten de eerste twee zinnen maken)
<p>Compensatie bij lezen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vergrote versie bij Cito-toetsen • Ingesproken versie bij CITO entreetoets en CITO eindtoets • Voorbereiden teksten zaakvakken • Tekst voor laten lezen door schoudermaatje • Gebruik maken van hulpmiddelen (bijv. daisyspeler/Amis)
<p>Dispensatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Extra tijd bij toetsen • Mondelinge opdrachten in plaats van schriftelijke opdrachten • Mondelinge of digitale toetsafname in plaats van schriftelijke toetsafname • Spellingsfouten niet altijd aanrekenen (van te voren aangeven of het meetelt)

Tips voor ouders ten behoeve van lezen

Algemeen

- * Als je met je kind wil oefenen thuis zoek dan een rustig, vast moment wat U en uw kind uitkomt.
- * Oefen niet meer dan 10 minuten per keer.
- * Houd jezelf aan de oefenafpraak. Ga ook niet langer door als het goed gaat.
- * Probeer prettig contact te hebben. Ga niet in op gemopper, verdedig U niet, beschuldig uw kind niet, maar zeg wat uw kind moet doen op een rustige, neutrale toon.
- * Let op! Uw kind mag zijn gevoelens tonen: boos, verdrietig. Reageer daar rustig op.

Spelling

- * Verbeter fouten op rustige niet beschuldigende toon.
- * Oefening baart kunst, maar niet meer dan 10 minuten.
- * Schrijf woorden op kleine kaartjes en maak rood wat het spellingprobleem is.
- * Laat kinderen in groep 7 en 8 veel op de computer werken met de spellingcontrole aan.
- * Schrijf met afwisselend leuk materiaal (gelpen, fineliner, met dunne kwast in verf, met vinger in het zand e.d.).
- * Let ook bij het gezamenlijk lezen eens op spelling. Bijv. als je een woord met korte ei leest mag je op tafel tikken. Wie doet dat het eerst.
- * Zorg dat je soortgelijke problemen niet gelijktijdig aanpakt (bijv. b – d verwisseling).
- * Denk vooral ook aan gezelschapsspelen zoals galgje, lingo, pim pam pet, scrabbel e.d.

De belangrijkste regel:

Het leerproces speelt zich af op school. Thuis moeten kinderen kunnen spelen.

Tips voor ouders ten behoeve van spelling

Algemeen

- * Als je met je kind wil oefenen thuis zoek dan een rustig, vast moment wat U en uw kind uitkomt.
- * Oefen niet meer dan 10 minuten per keer.
- * Houd jezelf aan de oefenafpraak. Ga ook niet langer door als het goed gaat.
- * Probeer prettig contact te hebben. Ga niet in op gemopper, verdedig U niet, beschuldig uw kind niet, maar zeg wat uw kind moet doen op een rustige, neutrale toon.
- * Let op! Uw kind mag zijn gevoelens tonen: boos, verdrietig. Reageer daar rustig op.

Lezen

- * Meet vorderingen: bijv. 1 x per week een korte tekst (steeds dezelfde tekst) op snelheid lezen. Zet de vorderingen uit in een grafiekje. Zorg dat vorderingen gezien worden in het licht van de inspanning die uw kind levert.
- * Verbeter niet alle fouten. Geef uw kind de kans zelf na te denken over contextfouten, bijv. door het stellen van vragen.
- * Als U uw kind wilt verbeteren spreek dan vooraf af dat U dat doet door het goede woord te zeggen. Voorkom correctie door te zeggen: kijk nog eens goed.
- * Zorg dat uw kind leuke boekjes mag lezen. Laat uw kind kiezen. Denk voor oudere kinderen aan boeken voor moeilijk lezende kinderen (wenteltrap, zoeklichtboekjes in de biep verkrijgbaar).
- * Denk ook aan andere vormen van samen lezen, bijv.:
  - ieder om de beurt een zin lezen;
  - zelf voorlezen met fouten, uw kind moet de fouten vinden;
  - tekst voorlezen, uw kind leest daarna de blz. (vooral in het aanvangsproces van lezen, als uw kind blijft spellen).
- * Zorg dat uw kind voordat hij / zij een tekst gaat lezen al weet wat hij gaat lezen. Kijk samen naar de plaatjes en praat erover wat er gebeurt op die plaatjes. Kijk naar de titel en probeer daar dingen uit af te leiden.
- * Ontleutel eerst een aantal moeilijke of veel voorkomende woorden.
- * Praat na afloop over wat er is gelezen. Doe dit niet overheerend maar gewoon in uitwisseling: wat vind jij van ..... Geef ook uw eigen mening. Als die mening afwijkt van die van uw kind, zorg dan dat U uw kind het gevoel geeft zijn / haar mening te respecteren.
- * Bij beginnende lezers is het leuk om briefjes aan uw kind te geven waarop U leuke dingen schrijft.

12. Literatuurlijst

- * Protocol leesproblemen en dyslexie groep 1-2
door Hanneke Wentink e.a. experticeentrum Nederlands
- * Protocol leesproblemen en dyslexie groep 3
door Martine Gijsel e.a. experticeentrum Nederlands
- * Protocol leesproblemen en dyslexie groep 4
door Martine Gijsel e.a. experticeentrum Nederlands
- * Protocol leesproblemen en dyslexie groep 5-8
door Femke Scheltinga e.a. experticeentrum Nederlands

Deze zijn te vinden bij het IB-kantoor